

Magí Gamisans “Gamis”, un home de poble. Relat històric de la vida d’un idealista com tants n’hi havia a la Catalunya del segle XX

Miquel Bacardit Gamisans

1943

El cotxe cel·lular treu de la presó Model de Barcelona el pres de la galeria dels polítics Magí Gamisans per portar-lo a la caserna de les Drassanes on ha d’èsser jutjat per un tribunal militar dels càrrecs de sedició, rebel·lió i assassinat en temps de la República.

Presideix el tribunal el Comandant d’Estat Major de l’exèrcit feixista Sr. Risco, un capità del mateix exèrcit actua de Fiscal i s’ha nomenat un jove tinent per a la defensa. Habitualment aquests Consells de Guerra sumaríssims acabaven amb la mateixa pena. Pena de mort. L’actuació de la defensa era merament simbòlica i tot el judici en si una autèntica farsa. La consigna del govern feixista era concreta. Estendre el genocidi sobre tots aquells que havien gosat defensar Catalunya i fer desaparèixer qualsevol brot de catalanisme encara que fos violant dones catalanes perquè parissin espanyols com així ho practicaren en certs casos, afortunadament molt pocs, les tropes mores del general Yagüe.

El Magí assegut al banc dels acusats era conscient del perill que corria, però confiava que les proves aportades influïrien directament en el tribunal. El seu pensament volava cap als records del món que l’havien dut aquí.

26 de maig de 1906

La casa pairal de Can Niella del matrimoni Padró-Sitges a la manresana barriada del Poble Nou, està d’enhonorabona. El Magí i la Sileta són avis per primera vegada. Fruit del matrimoni del Quico Gamisans i l’Agneta Sauli, filla adoptada dels Padró, ha nascut un xicot que, com és natural, es dirà el nom del padrí, Magí. Acaba d’arribar al món un home del poble; que en els temps convulsos de primers de segle XX farà del seu idealisme utòpic una bandera de lluita a favor dels més desvalguts. Amb encerts i errors, com qualsevol ésser humà, deixarà petjada com a activista polític i social; és el Magí Gamisans Sauli.

La vida de les persones es desenvolupa d’acord amb les circumstàncies que ens toca viure, i les circumstàncies polítiques i socials d’aquells moments s’han de conèixer en profunditat per entendre molts comportaments que d’altra manera podrien esdevenir incomprensibles.

La restauració borbònica de 1874 i les guerres de Cuba i Filipines creen un estat de misèria, amb un ressorgiment flagrant del caciquisme, que és el conreu d’unes accions que enfronten els de baix amb el reaccionarisme de la patronal cosa que comporta un estat de revolució latent.

Porter de fútbol del Flor de Lis a la barriada del Poble Nou el 1928.

14 d’abril de 1931

Les paraules de la mare del Rei, Victòria Eugènia dient-li que si assumia la cacicada de Primo de Rivera li podia costar la corona van esdevenir profètiques i les eleccions municipals van enderrocar el govern de l’almirall

Aznar Cabañas i amb ell va caure la monarquia. Una monarquia tocada de mort des de Primo de Rivera i que, malgrat els esforços reials per reconstituir-la, primer amb la dictablanda de Dámaso Berenguer fins a febrer del 31 i finalment amb el ja citat almirall Juan Bautista Aznar Cabañas, esdevenia buida de contingut i credibilitat. La sublevació de Jaca i el posterior afusellament de Galan i García Hernández, feia tan sols quatre mesos, ja presagiaven el final que es produí aquell abril del 31.

El Passeig de Pere III de Manresa i tota la Muralla era una munió de gent festejant l'adveniment de la Segona República. Al balcó de la Generalitat el President Macià acabava de proclamar la República Catalana dins la Confederació Ibèrica. La gent del poble ho aplaudia i els manresans il·lusionats albiraven un futur de llibertat, pau i treball. Entre tota aquella munió de gent el jove Magí i molts dels seus amics com els Perramon, els Llorens, el Nonit i familiars com el seu cosí Quiquet Renalies deixaven enrera anys de clandestinitat, fent guàrdies al bosc per evitar que la Guàrdia Civil pogués malbaratar les reunions del sindicat de la CNT, i amagant-se per lliurar consignes als treballadors del sindicat de la fusta i altres.

Quedaven enrera moltes coses, però quedava molt per fer, calia començar a organitzar-se si es volien assolir els ideals obrers, trepitjats per la Patronal i els seus pistolers a sou, que assassinaven sindicalistes i obrers en vaga. Naixia l'esperança d'una vida més justa, més igualitària i el Magí volia ser un artífex d'aquest canvi.

Deixà la CNT, a la que havia estat afiliat des de l'any 1930 i de la qual va ésser Secretari durant un temps com a membre del Sindicat de la Fusta, quant la CNT va expulsar l'esmentat Sindicat per connivència política amb el BOC, i s'afilià a la UGT. De la mà d'un bon amic, Joan Rubís de Santpedor, al que ell havia amagat a casa seva quan la Dictadura va ésser peça important en l'extensió i mobilització de les bases del Bloc Obrer i Camperol de Joaquim Maurin que el 1935 es fusionà amb l'esquerra trotskista d'Andreu Nin formant el partit que acabà

sent el seu ideal polític el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM).

Cal, però, no anticipar esdeveniments. La vida seguia a la ciutat de Manresa. El que havia estat porter de futbol del *Flor de Lis*, després del *Sabadell* i finalment del *Centre d'Esports Manresa*, el Magí Gamisans, conegut popularment com a *Gamis*, era ara, per desolació del seu avi Magí Padró, home apassionat i actiu de la causa Carlista, un activista d'esquerres, un home amb ideals que anaven més enllà de la cosa merament política per sublimar l'ajut als desarrelats i maltractats per la fortuna. Anava per tota la comarca fent proselitisme del Bloc Obrer i Camperol junt amb destacats membres del partit com Arqué, Girolla o Estartús.

La tasca d'aquesta gent, i tants d'altres com ells, era molt important. Cal situar-se en el context de l'època, els mitjans, tant en transport com en diners eren molt escassos i generalment sobrevivien gràcies a l'ajut de la família. Els avis i pares del Magí, gent senzilla, pagesos i menestrals, subministraven moltes vegades menjar i begudes per a la gent que anava als mítings, alguns d'ells amb la panxa prou buida com per donar bon compte de tot allò que se'ls oferia.

Novembre de 1933

Cau a Madrid el govern Samper i es convoquen eleccions generals. Guanyen les eleccions una combinació de lerrouxistes i la CEDA i Lerroux forma un govern de coalició amb aquesta dreta espanyola. Ha començat el bienni negre espanyol. La situació s'albira dramàtica per a la gent com el *Gamis* i tots els defensors de l'obrerisme, molt més quan el dia de Nadal del mateix any mort Francesc Macià i el substitueix Lluís Companys amb un govern absolutament d'esquerres i, per tant, contraposat al govern de Madrid. Sembla que l'enfrontament pot ser dur, car la patronal fa valer els drets de Madrid amb el suport del govern Lerroux.

La situació es va agreujant. Les pressions de la dreta amb el govern de Madrid al costat es fan insuportables.

La Llei de Contractes de Conreus de la Generalitat és impugnada per la Lliga Regionalista de Cambó d'acord amb els propietaris que veuen perillar les seves prebendes i al final la llei és anul·lada i així arribem al ...

6 d'octubre de 1934

El President Companys recupera les primeres paraules de Macià i proclama l'Estat Català. El coratge d'aquesta decisió i el fet en si cauen a Madrid com una declaració intolerable i el General Batet rep ordres severes del Ministeri de la Governació d'actuar. Els Mossos d'Esquadra i la Guàrdia d'Assalt comandats per Escofet i els militants d'Estat Català amb els germans Badia al front es posen a les ordres de Companys i el poble secunda el moviment arreu.

A Manresa es reclamen armes per lluitar, però Companys no vol armar el poble. El Bloc Obrer i Camperol no té armes i el *Gamis* assalta una armeria del carrer del Cos i s'apodera d'escopetes de caça i cartutxos per a la gent del Bloc. Es desborda l'eufòria i acaben arrasant el centre lerrouxista de Manresa, malmetent tot el que troben a dins, i es llencen a conquerir els carrers de Manresa lluitant per l'independència de Catalunya. Però a Barcelona la feblesa de Companys propicia la traïció de Coll i Llac, que havia substituït a Badia a la Secretaria d'ordre públic i, d'acord amb Batet, fa que les forces d'Escofet renunciïn a lluitar i la revolta s'acaba amb petits enfrontaments i un bombardeig de bateria al CADCI de la Rambla.

Acabada la revolta, Companys i el seu govern són internats a la presó de Sant Sebastià al País Basc i la resta de caps mes o menys visibles està amb recerca i captura per part de les forces policials amb l'ajut de les parapolicials que el govern Lerroux coneix però fa veure que no veu.

La situació empeny el *Gamis* a la fugida: Castellfollit del Boix, Barcelona, portat per l'amic i taxista Ignasi Roca, fins que per la inquietud generada als pares i avis pren la determinació de fugir a Andorra. L'amic Josep Prat amb la seva moto el porta fins a la Seu

Porter del C.E. Manresa el 1935.

d'Urgell on un altre amic, Salvador Sala, el fa passar al país veí quedant, momentàniament, fora de perill.

La Sara Riera és una dona d'una bellesa serena i un esperit independent amb molt de caràcter. Propietària d'una botiga de regals a Andorra la Vella, als seus vint-i-tres anys és una personalitat respectada pel govern de les Valls per les seves activitats socials.

El fugitiu Gamis queda sota la seva tutela i durant dos mesos treballa a Andorra. Tot sembla resolt. L'enyorança de la família és l'únic núvol a la vida del Gamis.

A Manresa, però, les JAP (Juntes d'Acció Popular) parapolicies de les formacions dretanes del govern de Madrid que actuen en total impunitat jurídica segueixen els passos del *Gamis*. Les inspeccions a Can Niella se succeeixen tant de dia com de nit sense previ avís, interrogatoris i mal-

vestats s'utilitzen per saber on és el *Gamis* fins que alguna filtració d'algun veí els assabenta que es troba a Andorra, però ells allà no poden fer-hi res i han de deixar el cas pendent. Tanmateix una acció aïllada d'uns malfactors que atraquen a mà armada "la Caixa" a Gironella i fugen cap a la frontera els dóna la solució. Ordeixen un pla. Aniran a la Seu d'Urgell a veure al Bisbe i Copríncep d'Andorra Monsenyor Guitart explicant-li que tenen proves que el cap dels malfactors de Gironella és el Gamis que és a Andorra i cal extradir-lo.

Monsenyor Guitart dicta ordres a la policia Andorrana de detenir el Gamis com a presumpte cap d'una banda d'atracadors. La Llei Internacional en aquests casos obliga a la policia del país a la detenció de l' inculpat i posarlo a disposició dels jutges del país perquè d'acord amb les seves lleis atorgui'n o no l'extradicció. En aquest cas, no va ser així i el *Gamis* va ésser extradit il·legalment a la Seu on va ser empresonat. En el moment de tancar-li la cel·la el cel·lador de la presó li diu al *Gamis* a cau d'orella: "Preneu molta cura en el viatge en què us portaran a Manresa". El Gamis rumia tota la nit aquestes paraules i no entén el missatge.

Paral·lelament a aquest fet la Sara Riera reclama al Copríncep francès una reunió urgent del govern de les Valls per l'extradicció il·legal d'un refugiat polític.

El Govern de les Valls entén que, segons l'informe de la policia espanyola, la causa no és política sinó delictiva però, malgrat tot, creu que s'ha comès una il·legalitat en no haver passat pel Jutge d'Andorra i, per tant, envia un telegrama al Jutge de la Seu fent-lo responsable del que pugui passar amb el refugiat Magí Gamisans.

Aquest telegrama fa estralls a la Seu i possiblement és el motiu de les estranyes paraules del cel·lador al Gamis, però ell això no ho sap. Sigui com sigui, el telegrama en qüestió fa que les JAP accelerin el procés i al matí següent a primera hora un cotxe Ford vuit cilindres està preparat a la porta de la presó de la Seu amb dos homes de les JAP i posen el *Gamis* manillat i un altre *pres* sense manilles per portar-

los a Manresa, ningú sap qui és ni de què s'acusa a l'altre *pres*.

Sortint de la Seu paren perquè pugui un *paisà* que va a Manresa i es brinden a portar-lo. Cinc homes en un cotxe en direcció a Manresa i un silenci sepulcral a l'interior seguint l'asfalt de la carretera fins arribar a un bosc a prop d'Ogern. El conductor para el cotxe a la cuneta per anar a orinar i tots l'imiten menys el *Gamis* que també és invitada a fer el mateix car el viatge és llarg i no pararan en cap més lloc.

En el moment de baixar del cotxe el *Gamis* recorda les paraules del cel·lador de la presó. "Preneu molta cura en el viatge en què us portaran a Manresa". Un reflex de sol arriba als seus ulls. Es gira i veu la lluentor d'una pistola a les mans d'un dels brètols. ¡¡¡Volen aplicar-li la llei de fugues!!!. Aquest era el missatge del cel·lador. El *Gamis* no podia arribar viu a Manresa perquè és descobriria la falsedat de l'acusació que l'havia extradit. D'un salt propi d'un porter de futbol es llença dins el cotxe caient sobre el seient. Els parapolicies irritats tornen al cotxe dient que no volien pas fer-li res a ell, tan sols unes practiques de tir.

El cotxe va seguir el seu camí fins arribar a Manresa on únicament el Gamis fou empresonat, l'altre era un testimoni, conjuntament amb el paisà recollit a la sortida de la Seu, de l'aplicació "legal" de la Llei de Fugues.

El Jutge de la Seu s'espolsa les puges i passa el telegrama del Govern d'Andorra al Jutge de Manresa. Ell assegura no saber-ne res del desplaçament a Manresa del suposat inculpat i el Jutge de Manresa exigeix responsabilitats als membres de les JAP que no poden mantenir l'acusació de Gironella i al final l'acusen d'haver malmès el local social dels lerrouxistes de Manresa.

A la vista dels fets exposats i davant el problema generat el Jutge de Manresa es posa en contacte amb el Govern Andorrà i exculpen el *pres* del delictes imputat i garanteixen la seva integritat malgrat que, en una filigrana jurídica, inculpa al *Gamis* per l'assalt a l'armeria del carrer del Cos com un delictes enlloc d'un fet polític, la qual cosa li resta a Andorra l'estatus de refugiat polític.

Després d'uns dies a la caserna dels soldats i a la presó de Manresa fou traslladat a la Presó Model de Barcelona. El viatge del Gamis de Manresa a Barcelona fou seguit i vigilat per un company, Marcel Augés, que vigilava què podia passar-li. Les JAP no perdonen els fets com després es demostrarà.

Al cap de quinze dies és jutjat i condemnat a tres mesos i un dia de presó a la Model, un mes al pavelló dels malfactors i dos al dels polítics. Finalment fou alliberat i tornà a Manresa a reprendre la feina i la lluita que mai havia deixat.

Poc temps després de l'arribada a Manresa el *Gamis* que seguia amb la seva activitat política fou amb un company del BOC a un míting de ERC a la seu local d'aquest partit al Passeig de Pere III i en sortir del míting, Passeig amunt, passat el Casino dels rics, el *Gamis* s'adona que quatre individus el seguien. Eren gent de les JAP i al seu cap i anava el Vinyals, més conegut com el "Noi de la Manta", un pistoler famós de la dreta autor de l'atemptat que va ferir al sindicalista *Pestaña*. El *Gamis* avisa el seu company que se separi d'ell i se'n vagi a casa que els que vénen pel darrera volen liquidar-lo a ell. El noi es resisteix a deixar-lo sol, però l'enèrgica postura del *Gamis* fa que se'n vagi i ningú li diu res. Amb els sentits ben alerta el *Gamis* segueix Passeig amunt. Arribant davant del quiosc Canaletes sent que el Vinyals renega. "Ja n'estic fins al collons de seguir-lo. Fins aquí hem arribat i aquí l'hi foto". El *Gamis* salta a la seva dreta. Sap que la seva salvació és darrera de l'arbre de gran tronc que hi ha allà i s'hi protegeix. Sis trets seguits eixorden el Passeig. Els sis trets fan impacte a l'arbre a l'alçada del ventre. El *Gamis* treu la seva pistola de la butxaca del darrera i contesta al foc. Els tres elements que acompanyaven el Vinyals fugen corrent al sentir els trets del *Gamis* i mentre el Vinyals posa un nou carregador a la pistola cridant contra els que fugen El *Gamis* surt de l'arbre i se'n va corrents Passeig amunt fent ziga-zagues. El Vinyals dispara un nou tret però ja es perd en la foscor de la nit. El *Gamis* se'ls ha escapat un altre cop. L'endemà al matí molts manresans van anar a veure l'arbre que

durant força temps se'n va dir "l'arbre del Gamisans."

23 de febrer de 1936

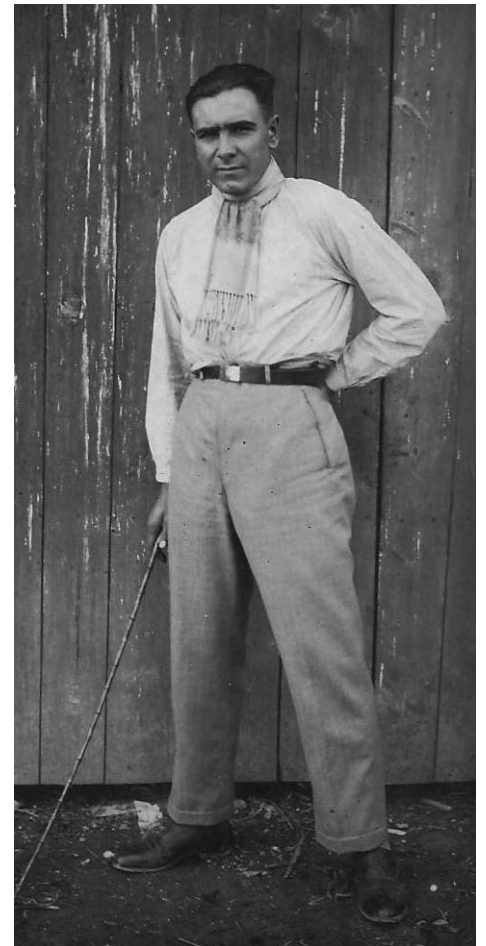
Les eleccions generals desplacen les forces de dretes que havien estat les protagonistes del bienni negre i en el seu lloc puguen les forces del Front Popular presidint l'Estat Manuel Azaña i cap de govern Casares Quiroga.

18 de juliol de 1936

A la Península els generals Mola, Sanjurjo i Queipo de Llano i a Canàries Franco protagonitzen un pronunciament militar contra el govern legalment elegit pel poble per tal d'enderrocar el sistema democràtic. El mateix dia 18 a Catalunya el President Companys crida a capítol a totes les forces vives per tal d'organitzar la defensa, si les forces armades de Catalunya es sumaven a l'algarada militar. El 19 de juliol el general Fernández Burriel, seguint instruccions de Mola des de Pamplona, s'aixeca a Barcelona i a l'alçament s'hi afegeixen Falangistas i Carlins dirigint-se cap el centre de la ciutat, però la CNT ha assaltat la caserna de Sant Andreu de Palomar i reparteix armes al poble que surt al carrer amb el sindicat anarquista i al Palau de la Generalitat la, fins aleshores dubtosa, Guàrdia Civil s'ha posat a les ordres del President Companys al costat dels mossos d'esquadra a les ordres d'Escofet i, entre tots, creen la defensa de la Generalitat que deturà la insurrecció armada.

A Madrid el govern Casares Quiroga ha dimitit i entra Martínez Barrio que diu tenir-ho tot sota control, creuen, amb supina ignorància, que tot serà només una algarada militar més, quant estàvem davant d'una guerra civil o incivil, segons es miri, i que, a la llarga, esdevindrà un tempteig de forces entre el feixisme europeu i el comunisme soviètic que representarà el preludi de la Segona Guerra Mundial.

L'esclat del cop militar porta al Gamisans a recórrer la comarca acompanyat de milicians per cercar i mobilitzar tots els militants del POUM de cara

Magí Gamisans al Passeig de Pere III el 1933.

un esdevenidor que es preveia molt dur. Potser ningú tenia gaire clar que havia començat una guerra, però sí que estava clar que calia depurar els brots de feixisme que sortien arreu.

14 d'agost de 1936

Can Niella està de dol. L'avi, Magí Padró Xarpell és mort. Una embòlia, en el nomenclàtor mèdic de l'època, li ha sobrevingut a la seva vinya del "Cossos Sants" al peu de Coll Baix. El taüt del que fou home d'acció carlina està cobert amb la bandera catalana i, per ironia de la vida, li fan escolta ambdós costats quatre milicians del POUM, amb el seu mocador vermell al coll, són els amics del cap del POUM al Poble Nou el Magí Gamisans. La mort, una volta més, llima discrepàncies i uneix sentiments.

Segons la tradició oral familiar, al dia següent una calessa mortuòria tirada per quatre cavalls darrera de dos capellans, com volia l'avi, i amb els quatre milicians, dos a cada costat amb mosquetó al pit, portava al carlí al seu darrer estatge, el cementiri de Manresa.

Si recalco aquest fet íntim de la família Gamisans és perquè d'alguna forma reflecteix el tarannà democràtic dels dos Magís amb l'anuença plena de tota la família. Potser sigui fruit de l'època on les relacions humanes, eren humanes, amb qualitats i defectes inherents al gènere humà, però humanes en el sentit cordial, sentimental i de relació entre famílies i també entre veïns. Fruit d'aquesta relació entre veïns l'església de Sant Josep del Poble Nou va salvar-se d'ésser cremada quant tantes altres ho van ser.

20 de setembre de 1936

Un vespre de finals d'estiu un veí del carrer Major va assabentar-se per una filtració que l'endemà anirien a cremar l'església. El veí, catòlic i de dretes, va acudir al Gamisans perquè intentés evitar-ho. El Gamisans, home d'esquerres i no pas catòlic, va mobilitzar el Partit i al dia següent quan van anar a cremar-la els incendiaris es trobaren amb un gran rètol a la porta que deia. "Església incautada pel POUM per a magatzem militar" i sis homes armats amb el Gamisans el davant que els digueren que allò era del POUM i pobres d'ells que ho toquessin. El diumenge següent es feia la missa com sempre. Avui l'església encara existeix.

Els governs i els polítics han d'ésser per governar i tutelar les relacions per una millor convivència, com era aleshores, i no semblant l'odi entre persones per ostentació de poder i prou. La qualitat de dignitat humana de la gent es demostra, no només amb paraules, sinó amb actes dignes envers els veïns i conciutadans.

De tots els militants del POUM de comarques més tots els que el Gamis va reclutar a Manresa es formà una columna. Era gent jove amb ganes de complir un deure que Catalunya i la

seva ideologia els demanava. Cap d'ells era un mercenari ni un obligat, eren el poble en armes contra l'enemic facciós.

La columna va anar cap a la caserna Lenin de Barcelona amb la idea de reforçar al front d'Aragó les forces comandades per Josep Rovira, però des de Porto Cristo a Mallorca el capità Bayo havia demanat reforços a la Generalitat i els varen enviar allà.

Un cop acampats a Porto Cristo. Carles Costa i el cap militar varen anar a veure Bayo perquè els donés armes i avituallament, cosa que feren i els assenyalaren un altiplà amb una torre de guaita per conquerir-lo. De matinada la columna surt cap a l'objectiu fortament armats, però a mig camí una metralladora enemiga obria foc per l'esquena de la columna. Els combatents es dispersaren i seguien amunt quan van trobar pel camí cadàvers calcinats i desfets el que va fer veure al Gamisans i els altres homes que aquesta no era la primera operació de conquesta. Perquè Bayo els havia enviat a una mort certa?. Què es pretenia amb aquest sacrifici humà innecessari?. No hi havia temps per pensar massa. Les metralladores del cim vomitaven plom a dojo i no hi havia lloc on amagar-se. La sortida del sol il·luminava els cascos de soldats d'infanteria enemics que encerclaven al Gamisans i cinc companys més. El Gamisans s'aixeca i crida als companys. ¡¡Enrere, Enrere, cap al campament!! Però ja era massa tard. Pintó, un militant d'Artés va caure ferit o mort i rodolant avall sense que poguessin fer-hi res. Un tret de metralladora ferí el Gamisans al braç i a l'espatlla i sort va tenir de dos militants que el van recollir i el van arrossegar fins a la badia i d'allà al quarter general. Costa estava més endarrerit esperant els que tornessin però l'espera va ser inútil. Allò era un escorxador, i els retrets de Costa i Gamis al capità Bayo no varen portar a cap aclariment del perquè s'havia sacrificat tanta vida humana inútilment. Una pregunta queda flotant i mai serà contestada. ¿Tenia quelcom a veure en la matança l'estalinisme del general Orlov contra el trotskista partit del POUM, perseguit arreu pels comunistes?

Comissari de la columna Maurín al front de Thiers.

Un cop guarit de les ferides de Porto Cristo, el Gamisans el van nomenar cap de la Columna Maurín i amb altres companys del POUM es destinat al front de Thiers a les ordres de Josep Rovira, però l'estada a Thiers durà poc. Els fets de Maig varen precipitar la repressió comunista contra el POUM i van empresonar a Rovira i diversos militants d'aquest partit. La Divisió 29 de Josep Rovira passà a mans estatals controlada pels comunistes. El Gamis i molts altres varen tornar a Manresa i en arribar a la ciutat es trobà amb Nònit Puig, cap de la Unió de Rabassaires, que li proposa col·laborar en la creació de la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya a la comarca del Bages. El Gamis accepta el càrrec i el Nònit Puig li traspasa també el seu lloc de vocal del Tribunal d'Urgències de la ciutat de Manresa.

Dos fets, produïts en un breu espai de temps, marquen, una vegada més, la vida del Gamisans. El Tribunal d'Urgències s'ha reunit. S'ha de jutjar Flo-

renci Clariana per la mort d'un membre de la CNT. El sindicat vol la pena de mort per a Clariana, però els fets no estan clars del tot. La mort de Florenci Clariana, d'altra banda, deixaria una vídua amb un fill de quatre anys i un altre de braços. El nou vocal Magí Gamisans té serioses dubtes del que cal fer i en parla amb un company, l'advocat Eduard Sanjuán que també veu la situació i dona suport al Gamisans que convenç a la resta del Tribunal i voten, per unanimitat, defensa pròpia, deixant en llibertat Florenci Clariana. La CNT-FAI veu en aquest acte una qüestió de revenja política i declara el *Gamis* enemic absolut del sindicat.

Un dia d'hivern de primers de l'any 38 a les dues de la tarda dues dones es presenten a casa dels Gamisans. La família està asseguda a taula dinant. Les dones entren esverades amb crits de socors i cridant.

–¡¡*Gamis*, ajuda'ns per favor, van a matar el nostre germà¡¡.

–Expliqueu-vos bé. Qui el vol matar i per què?

Entre sanglots una de les germanes que sembla més sencera li explica.

–El nostre germà és un capellà que s'amagava a casa nostra i l'ha trobat la FAI i se l'ha endut.

El Gamisans, enfurismat, agafa l'arma i pregunta.

–On l'han dut?

–No ho sé, parlaven del cementiri.–Contesta la germana.

–Fa molt d'això?

–No, No ara mateix;

–Anaven a peu?

–Sí.

El Gamisans se'n va unes portes més amunt i avisa el seu company Jaume Llorens que condueix un Chevrolet requisat.

–Jaume, la FAI vol matar un home i ens portent avantatge, agafa l'arma i el cotxe i ràpid cap al cementiri.

Quant el cotxe arriba al cementiri un escamot de quatre homes estan fent una cigarreta mentre de cara a la paret un capellà resa oracions. La ràpida sortida de dos homes armats d'un cotxe que ha parat davant l'escamot els deixa palplantats. El Gamisans i el Jaume Llorens els encanonen amb les pistoles cridant:

–Va nois, les armes a terra¡¡–. L'es-

camot obeeix.

–Qui sou? Pregunta el *Gamis*

La gent ensenya el seu carnet de la FAI i el *Gamis* els va fent miques i els llença a terra.

–I tu, qui ets? –Pregunta un del escamot.

–Sóc el Gamisans del Tribunal d'Urgències. I ara agafeu el pont i comenceu a córrer perquè d'aquí un minut començarem a disparar.

L'escamot se'n va corrents i el capellà s'ha salvat. Això però, crea un nou problema. El Gamisans té refugiat a la pallissa de casa seva un altre capellà. Un jesuïta de nom Portabella. Quan la FAI sàpiga el que ha passat, unit a l'altre fet, de segur que entrarà a casa a la força i trobaran també l'altre capellà amb la qual cosa tot haurà estat en va.

Carreguen en el cotxe el capellà, el nom del qual no està el nostre abast, i recullen de casa el pare Portabella portant-los tots dos a un nou amagatall a Barcelona, més concretament al carrer *Espaseria*, a *Sta. Maria del Mar*

Al dia següent el *Gamis* ha deixat de ser enemic de la FAI per convertir-se en un condemnat a mort. L'ordre de la FAI s'ha concretat: Matar el Gamisans;

Un capvespre tornant d'una visita a Sant Vicenç, on residia la seva xicota Teresa, el *Gamis* és deturat a l'estació per un quants amics del POUM que l'avisen que es faci escàpol perquè pistolers de la FAI el busquen per matar-lo, però el Gamisans ja està bregat a jugar-se-la i també sap que, abans d'escapar-se, la FAI el trobarà en un lloc o altre, i, pensant que l'atac és la millor defensa, es dirigeix a la seu de la FAI. Dintre la seu una porta tancada acull la reunió de membres del comitè local. El Gamisans dona un cop de peu a la porta i amb la mà a la culata de la pistola de la butxaca s'asseu a la taula davant els ulls desorbitats dels membres del Comitè.

–Sóc el *Gamis*. He estat assabentat que em buscàveu i aquí em teniu.

L'impacta és brutal, el Comitè no se'n sap avenir i la reunió acaba amb una encaixada de mans. Malgrat tot el *Gamis* no se'n fia i durant uns dies resta amagat.

27 de juny de 1938

Truquen a la porta de can Niella. L'Agneta crida que passin, la porta mai ha estat tancada, es presenten un homes amb la credencial del Servei d'Intel·ligència Militar i demanen per Magí Gamisans que no es troba a casa. Fan un registre, s'incauten de la biblioteca del *Gamis* i cominen l'Agneta a que el fill es presenti. El Gamisans és detingut sota l'acusació d'haver ajudat a escapar-se a dos membres del POUM de la Intel·ligència Militar. El partit comunista treballa amb duresa. La cúpula del POUM ja ha estat desarticulada. El primer secretari Andreu Nin assassinat, Maurín retingut a Galícia i altres com Gorka, Pané, etc. fugits.

El Gamisans i els altres dos poumistes són portats a Barcelona uns a Montjuïc i el *Gamis* a la txeca de la Bonanova on és interrogat pel mateix Julià Grimau. Després de l'interrogatori és portat també a Montjuïc i d'allà al camp de concentració d'Ogern. Posteriorment seria traslladat a Roses a fer la carretera de Cadaqués.

A finals d'agost del 39 dos homes es presenten al camp de Roses de part del Florenci Clariana per oferir-li el comissionat d'una brigada de carrabiners a canvi de fer-se el carnet del PSUC. L'oferiment de Clariana és clarament la devolució d'un gran favor però el Gamisans no està per romanços i aquell mateix vespre, junt amb altres s'escapa del camp de concentració. Tornats a detenir, però, són portats al Castell de Figueres on queden empresonats fins al final de la guerra. Republicans d'esquerres empresonats per un govern republicà d'esquerres democràtic sense cap més acusació que el tipus d'ideologia. *Fantàstic*;

Les hores de solitud a la presó de Figueres, tornen el *Gamis* més meditador i mesurat que mai, es dedica a llegir i a meditar. La guerra, que s'està perdent per culpa de les divisions polítiques del país, ha trencat la seva relació amb la Teresina de Sant Vicenç. Escriu a la família i les cartes amb la Sara Riera d'Andorra sovintegen, neix un sentiment nou. Potser algun dia... La carretera és una corrua feta de gent. Invàlids, joves, vells, dones i canalla

carregats amb quatre estris que han pogut salvar marxen cap a la frontera. La presó de Figueres s'obre. El Gamisans és lliure. ¿Lliure? Per què? De què li serveix la llibertat? Perseguit pels seus per no ser estalinista, perseguit per la dictadura que s'imposa per fets de guerra. Què li queda al Gamis a part de la família a la que no pot recórrer perquè estan vigilats? Entre ells hi ha "un rojo". Però si alguna cosa té el Magí Gamisans és el seu esperit indomable que el fa acostumar-se a les circumstàncies que la vida li imposa. La decisió està presa. Se'n va a França.

El camp d'Argelers està ple a vessar. El fred de l'abril es deixa sentir en la platja francesa. El Gamis sap que allà no s'hi pot quedar. França està presa pels alemanys en bona part i són els mateixos que van destruir Catalunya junt amb el *fascio* Italià i els criminals rebels. La guerra continua sempre on hi hagi un feixista. El pla és arriscat però ho intenta. Uns dies després en un descuit de la Gendarmeria s'escapa i se'n va terres endins fins arribar a la zona vinatera de Corbières. En el poble de Ribesaltes un viticultor necessita gent per cuidar els ceps de les vinyes i s'hi presenta. És acceptat i treballa guanyant-se de seguida la confiança del seu patró, i ell dedica el dia al treball i part de la nit a fer d'Alouette" de la resistència. El seu patró ho sap però fa els ulls grossos. És francès.

A l'entrega d'un missatge és encercat i reconegut pels alemanys però aconsegueix escapolar-se i torna a Ribesaltes. Tanmateix les coses ja no serien com abans. La *Mairie* de Ribesaltes, com molts altres de la zona han rebut un ban del govern de Vichy en què els diu que els alemanys tenen en recerca una persona d'aquestes característiques i volen que els sigui entregat com a espia comunista.

El seu patró llegeix el ban i l'avis "Et trepitgen els talons. Fuig de seguida o ens mataran a tots dos". El Gamis torna a la deriva d'un lloc a l'altre, menjant el que troba o allò que li donen els pagesos. Un amplíssim riu davant d'ell el convida a descansar, ha d'anar en compte, però, perquè aquell mateix any (1942) les tropes alemanyes estan arreu de França. Assegut a la llera del riu menja una poma amb la

mirada abstreta quan el reflex solar fa brillar uns cascos que s'acosten. Són alemanys. Si tira enrere l'agafaran, no s'ho pensa i es llença al riu per arribar a l'altra banda. La parella d'alemanys criden que pari però ell segueix amb afany. Els màusers comencen a vomitar foc. Una bala explosiva impacta a l'espatlla del Gamis i li vola l'húmer, però ell segueix nedant amb una mà i arriba a l'altra banda on cau desmaiàt.

Les monges del *St. Sulpici* que porten l'hospital s'han encarinyat amb aquell home que sempre està de bon humor tot i tenir el braç esquerre molt limitat de moviment. Tres mesos és prou temps com per agafar-li confiança. Li ensenyen a parlar el francès i el retenen tan com poden. Elles saben que és un fugitiu dels alemanys i allà, de moment està salvat. Malgrat tot, arriba un moment que les monges no tenen clara ni la seva, de seguretat, i el Gamis ha de fugir. Les monges li trimiten la venda d'una dent d'or i a més fan una col·lecta que l'hi entreguen perquè pugui subsistir un petit temps.

El Gamisans, amb uns quants francs a la butxaca es al mig del carrer. Ell sap que allà no s'hi pot quedar. Els alemanys el tenen amb recerca i el poden trobar. Andorra, on la Sara li diu que hi vagi, tampoc és lloc de fiar. Per més que es digui neutral tan un copríncep com l'altre estan en mans alemanyes. Què fer? Altre cop ha de decidir per la vida i la seva decisió és ferma. Barcelona!

Octubre de 1942

Una gran fàbrica al mig de camps de conreu en una Barcelona de postguerra. La torre de l'encarregat adossada a la fàbrica i una dona relativament jove (32 anys) rentant plats a la cuina va guaitant l'exterior des d'una finestra gran que s'obre a tot el camí de rec d'aquells conreus, la Margarida veu un home que s'acosta lentament, sembla un perdulari. Barbut, peus quasi descalços.... Un esglai....

–Verge Santa, si és el Magí!!

Tots els que hi han a la casa s'han posat dempeus. ¿El Magí?

El Magí Gamisans ha retornat a Barcelona i es a casa dels sogres de la

seva germana Margarida. Ha vingut des de França a peu, La Guàrdia Civil vigila trens i carreteres. Ell ha vingut per viaranys d'horts. Sols una trobada amb la Guàrdia Civil a prop de Figueres. Pas ferm i decidit passant davant d'ells amb un "con Dios señores" i la contesta "Vaya usted con Dios".

El Gamisans és a casa però clandestinament, cal amagar-lo. Una casa de pagès de l'entorn l'acull com a mosso però a la casa hi ha una mosca casadera, que al final acabarà essent la seva esposa, i ell ha de dormir a casa de la germana.

A Barcelona es retroba amb vells amics com el Zanuy, el Navas etc.. i torna a començar la seva lluita política. Està en contacte amb gent que li facilita el diari "La Batalla" i ell col·labora amb escrits amb el nom de José.

La Sara Riera ha vingut a veure'l. Ell diu als seus nebots que és la tieta Sara i sembla que així serà però la vida juga les seves partides d'escacs a la seva manera i a la fi l'exigència de la Sara que retorni a Andorra acaba amb una relació que semblava prou ferma. Com diu el mateix Gamis. "No he nascut per a ser un burgès amb la panxa contenta."

Són temps difícils. El Navas trafica amb contraban de tabac ros americà i el Gamis intenta fer quelcom i es queda tres cartrons de Lucky per vendre'ls però una filtració, mai s'ha sabut d'on sortia, porta la policia a la casa de pagès on troben amagats els cartrons de Lucky. El Gamisans és empresonat per contraban però gràcies a un metge, que havia estat a la Serra de Pàndols amb el seu cunyat anomenat Dr. Mora i que ara era metge del cap de la policia secreta, surt en llibertat. Tanmateix, però, la seva fitxa ha entrat a la *segona bis* (policia de contraespionatge franquista) on s'enviaven, per precaució del règim, totes les fitxes.

El Gamisans s'ha promès amb la Maria, filla dels pagesos, i per celebrar-ho farà una despesa extra i aniran a l'Apolo a veure "Luces de Viena". A la cua per treure les entrades se li acosten dos homes de paisà. Li ensenyen una placa. Jefatura del Estado. ¡Siganos!

Cinc dies a *Jefatura* a la Via Laietana, hores i hores de focus irritants

als ulls. L'interrogatori de Grimau a la txeca de la Bonanova era, comparativament, un esmorzar d'amics, i "al rojillo" no li treien res.

Finalment, sobre la taula, un informe demolidor del cap de Policia de Manresa, Gual. Acusació de tres assassinats, a més de "rojo, separatista y entrada ilegal en el país".

L'entrevista entre el Ramon Bacardit, cunyat del Gamisans i el marit d'una gran amiga de la família de nom Guillermo Morlans, i a l'efecte cap del Terç de Requetè franquista, fou breu i concisa. "Si és culpable que l'afusellin, però per l'amistat que us lliga a la Paquita, la meva dona, us prometo fer investigar a fons aquests assassinats i si no és culpable de cap mort us el lliuraré".

L'acusació del tal Gual, home prou conegut a Manresa per les seves malvestats, era l'assassinat de dos capellans. El pare Portabella i l'altre capellà esmentat en aquest relat i ... un estanquer del carrer de Guimerà!

Ambdós capellans eren vius i *La segona bis*, a instàncies de Guillermo Morlans, els va localitzar i acompanyar al consell de guerra on, no solament varen donar fe de la seva vida, sinó que la devien al Gamisans. Dos dels assassinats quedaven doncs descartats, i el Guillermo Morlans va començar a veure una maniobra bruta del tal Gual i pujà a Manresa amb dos policies de la segona bis per comprovar "in situ" el cas del carrer de Guimerà.

La família va corroborar l'assassinat del pare i marit per un escamot de la FAI, en el qual en cap moment hi va ser el Gamisans que un dels familiars coneixia molt bé. L'arrencada de Guillermo Morlans, típica d'aquest tipus de persones, va ser anar a l'Ajuntament de Manresa i dir-li a l'alcalde que si es trobava al seu cap de policia li buidaria el carregador de la pistola al cos.

Les veus es sentien opaques en el Consell de Guerra. El fiscal elevava a definitives les seves conclusions. després de retirar les acusacions d'assassinat, El jove tinent de la defensa demanava la lliure absolució.

El Comandant Risco es posà dempeus i amb ell tota la sala. "Tiene el acusado algo que decir? Nada, Señor

Magí Gamisans amb la seva esposa, la neboda-besneta i la seva germana, en les seves noces d'or, el 1996.

ría". "Bien, vistos los cargos, vista la declaración de testigos tan importantes como el Jesuita Portabella, el Jefe de centuria del tercio de Requetés, señor Morlans, y oídas las partes, absuelvo al acusado del delito de asesinato, de sedición y rebelión a la acción militar, le condeno a veintiún días de cárcel que, al haberlos cumplido en el día de hoy, queda en libertad provisional. Las partes recibirán mi sentencia por escrito. Se levanta la sesión de este Consejo de Guerra. Viva Franco!, Arriba España!" Tothom va contestar a una sola veu.

El Magí Gamisans va acabar fent de pagès al poble de les Garrigues anomenat Vinaixa des d'on encara va seguir col·laborant molt de temps amb "La Batalla" i on va ostentar el càrrec de President del Sindicat de pagesos. Durant trenta anys va conrear la terra amb el braç esquerre sense húmer i va morir l'any 2001 als 95 anys. El seu cos reposa al cementiri de Vinaixa juntament amb el de la seva esposa Maria.

L'epíleg d'aquest relat va ser escrit de puny i lletra pel propi Magí Gamisans Sauli a l'edat de vuitanta-vuit anys i és molt senzill. Diu moltes coses

amb poques paraules:

"FA MOLTS ANYS QUE HE DEIXAT LA LLUITA QUIMÈRICA, CANSAT I DECEBUT, BUSCANT LA PAU EN LA MEVA LLAR SENZILLA I HUMIL, RECORDANT EL PASSAT PERÒ SERENA LA MEVA MENT I LLIURE D'OCULTACIONS. PUC HAVER COMÈS TANTS ERRORS COM ELS ALTRES PERÒ RES NO M'AVERGONYEIX O TURMENTA, PERQUÈ NO HE ROBAT, NI MATAT, NI DENUNCIAT A NINGÚ, BEN AL CONTRARI..... LA MEVA MARE VA ENSENYAR-ME A SER FORT I A PERDONAR."

Miquel Bacardit Gamisans

Mestre industrial
Diplomat en assegurances
Guionista i actor de teatre, ràdio i TV

NOTA

Aquest article és una ampliació i un complement de la "Biografia de Magí Gamisans" transcrita per Jaume Serra i Carné que es va publicar al número 59 de *Dovella*.